

Παιδική κακοποίηση: απόψεις Ελλήνων και Κυπρίων εκπαιδευτικών

Νικόλαος Μάνεσης, Κωνσταντίνα Πανουργιά

Εισαγωγή

Η παιδική κακοποίηση αποτελεί συχνό και σοβαρό κοινωνικό φαινόμενο του αιώνα μας και έναν από τους βασικότερους παράγοντες παιδικής θνησιμότητας. Τα παιδιά συνήθως κακοποιούνται μέσα στην ίδια τους την οικογένεια ή την ευρύτερη κοινότητα όπου ζουν, από άτομα που γνωρίζουν και σπανιότερα από αγνώστους. Η παιδική κακοποίηση μπορεί να πάρει διαφορετικές μορφές (σωματική, σεξουαλική, συναισθηματική κακοποίηση και παραμέληση) μεταξύ των οποίων υπάρχουν ομοιότητες που πολλές φορές συνυπάρχουν (Beckett, 2007; Howe, 2005; Taylor & Daniel, 2005; Wilson & James, 2002 etc).

Σύμφωνα με το Χαμόγελο του Παιδιού, το α' εξάμηνο του 2010 στην Ελλάδα, στην Εθνική Τηλεφωνική Γραμμή για τα Παιδιά SOS 1056, καταγράφηκαν συνολικά 201 καταγγελίες σοβαρών περιστατικών κακοποίησης παιδιών.

Έρευνα που πραγματοποιήθηκε στην Κύπρο¹ το 2004 σε δείγμα 913 παιδιών ηλικίας 12-18 ετών, έδειξε ότι τουλάχιστον το 20% των παιδιών, στην πλειονότητά τους αγόρια που ζουν σε πόλη, έχει υποστεί κάποιας μορφής σωματική κακοποίηση και το 10% (ίδιο ποσοστό αγοριών και κοριτσιών) κάποια μορφή σεξουαλικής κακοποίησης.

Παρόλο που ο αριθμός καταγγελιών για παιδική κακοποίηση σε Ελλάδα και Κύπρο αυξάνεται, ο πραγματικός αριθμός των περιστατικών δεν μπορεί να υπολογιστεί με ακρίβεια, καθώς πολλά από αυτά μένουν στην αφάνεια. Αυτό υπογραμμίζει τον ουσιαστικό ρόλο που μπορούν να διαδραματίσουν οι εκπαιδευτικοί.

Η σημαντικότητα του ρόλου των εκπαιδευτικών πηγάζει από την καθημερινή επαφή με τα παιδιά και τις οικογένειές τους. Είναι ίσως οι μόνοι επαγγελματίες που μπορούν να ανιχνεύσουν οποιαδήποτε συμπεριφορά παρεκκλίνει από τα όρια του φυσιολογικού και αποτελεί πιθανό σημάδι κακοποίησης (Peake, 1995; Zellman, 1990^a). Οι πιθανές υποψίες και η αναφορά

¹ Βλέπε: http://www.familyviolence.gov.cy/upload/research/erevna_2004.pdf

τους στις αρμόδιες αρχές μπορούν να σώσουν ένα παιδί από πιθανή σοβαρή κακοποίηση και σωματική βλάβη (Zellman, 1990^a). Από την άλλη πλευρά, μια πιθανή καθυστέρηση συμβάλλει στην διαιώνιση κακοποίησης ενός συγκεκριμένου παιδιού, αλλά θέτει σε κίνδυνο κι άλλα παιδιά τα οποία τυχόν έρχονται σε επαφή με το θύτη (Wurtele & Schmitt, 1992).

Σύμφωνα με τη βιβλιογραφία, πολλοί επαγγελματίες οι οποίοι δουλεύουν με παιδιά έρχονται σε επαφή με σημάδια κακοποίησης, αλλά συχνά αδυνατούν να τα αναγνωρίσουν και να τα αναφέρουν (Kalichman, 1999; Kenny & McEachern, 2002; Zellman, 1990^b, 1990^c). Διάφοροι παράγοντες έχουν αποδειχθεί ότι επηρεάζουν και μπορούν να παρεμποδίσουν την συμβολή των εκπαιδευτικών στην ανίχνευση των συμπτωμάτων κακοποίησης. Το πιο προφανές εμπόδιο είναι η ελλιπής ή ανεπαρκής γνώση, εκπαίδευση και προετοιμασία των εκπαιδευτικών (Abrahams et al., 1992; Alvarez et al., 2004; Goldman & Grimbeek, 2008; Kalichman, 1999; Kenny, 2001^a, 2001^b, Kenny, 2004; Kenny & McEachern, 2002; Payne, 1991; Plante, 1995; Rodriguez, 2002).

Επιπλέον, οι λανθασμένες αντιλήψεις των εκπαιδευτικών σχετικά με την ευθύνη τους απέναντι σε περιστατικά κακοποίησης αποτελούν τροχοπέδη, η οποία επιτείνεται με την έλλειψη γνώσης των σχετικών νόμων και των διαδικασιών που πρέπει να ακολουθήσουν προκειμένου να παραπεμφθεί ένα περιστατικό παιδικής κακοποίησης (Alvarez et al., 2004; Kenny, 2001^a, 2001^b, 2004; Kenny & McEachern, 2002; Wurtele & Schmitt, 1992).

Οι εκπαιδευτικοί συχνά δυσκολεύονται να αναλάβουν την ευθύνη να αναφέρουν το περιστατικό. Ανασταλτικοί παράγοντες είναι οι φόβοι τους για τις επιπτώσεις και την πιθανή πρόκληση βλάβης που μπορεί να έχει μια αναφορά τους για το παιδί και την οικογένειά του, η επιθυμία τους να μην έχουν νομική εμπλοκή, καθώς και οι προσωπικές πεποιθήσεις και προκαταλήψεις τους (Alpert & Green, 1992; Alvarez et al., 2004; Kenny, 2001^a; Turton, 2008; Zellman, 1990^b, 1990^c). Άλλοι παράγοντες είναι η συμπεριφορά και η ηλικία του παιδιού-θύματος, τα στερεότυπα του εκπαιδευτικού σχετικά με το φύλο (Hicks & Tite, 1998), η πιθανή έλλειψη εχεμύθειας (Alvarez et al., 2004; Kalichman, 1999). Σημαντικά εμπόδια είναι επίσης ο φόβος πιθανής αλλαγής στην επαγγελματική τους σχέση με τα παιδιά, τις οικογένειές τους αλλά κι άλλους επαγγελματίες (Abrahams, et al., 1992; Kalichman & Craig, 1991). Επιπλέον, οι προκαταλήψεις και αρνητικές πεποιθήσεις σχετικά με τις κοινωνικές υπηρεσίες (Alvarez et al., 2004), τα προσωπικά κίνητρα των εκπαιδευτικών και ο φόβος ότι ο θύτης μπορεί να θελήσει εκδίκηση (Alvarez et al., 2004; Baxter & Beer, 1990; Rodriguez, 2002) συνιστούν εμπόδια για την ανάληψη δράσης.

Εκτός από τις γνώσεις και τις αντιλήψεις των εκπαιδευτικών, το φύλο, το επάγγελμα, οι τυχόν προσωπικές εμπειρίες (Hicks & Tite, 1998), η ηλικία, τα χρόνια υπηρεσίας (Brosig & Kalichman, 1992; Haj-Yahia & Attar-Schwartz, 2008; Warner & Hansen, 1994) οι πολιτισμικές, οι πολιτικές, οι θρησκευτικές αξίες, και η γενικότερη κοινωνικοπολιτική κατάσταση Chan et al., 2002; Haj-Yahia & Attar-Schwartz, 2008) επηρεάζουν τον τρόπο που διαχειρίζεται ένας εκπαιδευτικός τα περιστατικά παιδικής κακοποίησης.

Έχουν πραγματοποιηθούν αρκετές μελέτες στην Ελλάδα σχετικά με την παιδική κακοποίηση (Agathonos – Georgoroulou & Browne, 1997; Τσιάντης & Διαρεμέ, 2004; Χατζηφωτίου κ.ά, 2003), οι οποίες υπολογίζουν τα θύματα σε πολλές χιλιάδες. Ωστόσο, όπως προαναφέραμε, ο αριθμός κρουσμάτων παιδικής κακοποίησης στην Ελλάδα δεν είναι αντιπροσωπευτικός της πραγματικότητας εξαιτίας της απουσίας ενός συστήματος υποχρεωτικής αναφοράς και στην απροθυμία του ιατρικού προσωπικού των νοσοκομείων και των εκπαιδευτικών να εμπλακούν. Έτσι καταγράφονται ως κακοποίηση μόνο οι σοβαρές περιπτώσεις (Αγάθωνος – Γεωργοπούλου & Μαραγκός, 1995; Ζαφείρης, Ζαφείρη & Μουζακίτης, 1999; Πετρόπουλος & Παπαστυλιάνου, 2001).

Η έρευνα που πραγματοποίησε η Συμβουλευτική Επιτροπή για την Πρόληψη και Καταπολέμηση της Βίας στην Οικογένεια στην Κύπρο το 2004, κατέληξε ότι, συχνά οι διάφορες μορφές κακοποίησης συνυπάρχουν, γι' αυτό δεν είναι εύκολο να εξαχθούν με βεβαιότητα συμπεράσματα για την ακριβή έκταση της παιδικής κακοποίησης.

Πρόσφατα στην Ελλάδα ψηφίστηκε ο Νόμος 3500/2006 «Για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας», στον οποίο υπάρχει ειδική αναφορά στον ρόλο που διαδραματίζει ο εκπαιδευτικός στην προστασία κακοποιημένων παιδιών. Στο άρθρο 23 του Νόμου προβλέπεται ότι οι εκπαιδευτικοί οι οποίοι πληροφορούνται ή διαπιστώνουν ότι έχει διαπραχθεί σε βάρος μαθητή έγκλημα ενδοοικογενειακής βίας, ενημερώνουν, χωρίς καθυστέρηση, τον διευθυντή της σχολικής μονάδας, κι αυτός με τη σειρά του τον αρμόδιο εισαγγελέα, ή την πλησιέστερη αστυνομική αρχή.

Η Βουλή των Αντιπροσώπων της Κύπρου ενέκρινε ομόφωνα έναν νέο Νόμο (147/1994) σχετικά με την πρόληψη της οικογενειακής βίας και την προστασία των θυμάτων που ποινικοποιεί «την άσκηση της βίας εξ ονόματος οποιουδήποτε μέλους της οικογένειας ενάντια σε ένα άλλο μέλος της οικογένειας». Η απαγόρευση επαναλήφθηκε σε έναν νέο νόμο στη βία στην οικογένεια που υιοθετήθηκε το 2000 (Ν. 119).

Παρόλο που η ελληνική βιβλιογραφία και νομοθεσία τονίζει τον καιρίο ρόλο του εκπαιδευτικού τόσο στην πρόληψη όσο και στην αντιμετώπιση περιστατικών παιδικής κακοποίησης, αυτός (ο ρόλος του εκπαιδευτικού) δεν

έχει διερευνηθεί εκτενώς. Τα μόνα ερευνητικά ευρήματα σε σχέση με τον ρόλο του Έλληνα εκπαιδευτικού αφορούν το φαινόμενο του σχολικού εκφοβισμού κι όχι της παιδικής κακοποίησης. Οι παραπάνω ενδείξεις, αλλά και το κενό στην ελληνική ερευνητική βιβλιογραφία, μας οδήγησαν στον σχεδιασμό της παρούσας έρευνας.

Η παρούσα έρευνα

Η παρούσα έρευνα έχει ως στόχο να παρουσιάσει τις απόψεις των Ελλήνων και Κυπρίων εκπαιδευτικών για την έννοια της κακοποίησης. Η μελέτη μας σ' αυτή τη φάση είναι διερευνητική. Τα ευρήματα είναι πιθανό να επιτρέψουν τη διατύπωση αυστηρών υποθέσεων εργασίας οι οποίες θα οδηγήσουν σε ερευνητικά συμπεράσματα χρήσιμα στην εκπαιδευτική πολιτική.

Καταλήξαμε στη διατύπωση των παρακάτω ερευνητικών ερωτημάτων, τα οποία προέκυψαν από την επισκόπηση των ερευνών που προαναφέραμε:

- Ποιες μορφές κακοποίησης γνωρίζουν οι εκπαιδευτικοί;
- Ποιες είναι οι απόψεις των εκπαιδευτικών για τις συνηθέστερες μορφές κακοποίησης;
- Αναγνωρίζουν οι εκπαιδευτικοί να σημάδια κακοποίησης σε μαθητές τους;
- Ποιοι παράγοντες συμβάλλουν στην εκδήλωση συμπεριφοράς που μπορεί να φτάσει στα όρια της κακοποίησης;
- Ποια η γνώμη τους για τη σωματική τιμωρία;
- Ποιοι παράγοντες διευκολύνουν την οικογένεια στην ανατροφή των παιδιών;
- Διαφοροποιούνται οι απόψεις Ελλήνων και Κυπρίων εκπαιδευτικών;

Η υποδηλούμενη υπόθεση είναι ότι *οι εκπαιδευτικοί γνωρίζουν την έννοια, τις μορφές της κακοποίησης και περιστατικά κακοποίησης μαθητών τους.*

Μια δεύτερη μερικότερη υπόθεση είναι ότι *οι απόψεις Ελλήνων και Κυπρίων εκπαιδευτικών είναι διαφοροποιημένες.*

Μεθοδολογία

Διαδικασία έρευνας

Μια πιλοτική μελέτη διενεργήθηκε σε δείγμα 30 εκπαιδευτικών ώστε να διαπιστωθούν τυχόν ασάφειες στο περιεχόμενο του ερωτηματολογίου και να υπολογιστεί ο απαιτούμενος χρόνος για την συμπλήρωσή του.

Η επιλογή του δείγματος έγινε με βάση τη δειγματοληψία κατά στρώματα. Επιλέξαμε 6 δημοτικά σχολεία στην Ελλάδα, και πιο συγκεκριμένα στην πόλη της Πάτρας και 6 σχολεία στην Κύπρο και πιο συγκεκριμένα στη Λευκωσία, τα οποία έχουν και διαφορετική κοινωνική σύσταση μαθητών.

Η ερευνητική ομάδα επισκέφθηκε τα σχολεία και αρχικά πραγματοποίησε μία συνάντηση με το Διευθυντή. Κατόπιν, ενημερώθηκαν οι εκπαιδευτικοί για τον σκοπό και τα εργαλεία της έρευνας, σε χρόνο που δεν επηρέαζε τους μαθητές (π.χ στο διάλειμμα). Η ερευνητική ομάδα δεν ήταν παρούσα κατά την συμπλήρωση των ερωτηματολογίων, τα οποία επιστράφηκαν μετά από μια εβδομάδα.

Δεοντολογικά ζητήματα

Θέματα δεοντολογίας αποτέλεσαν βασικό στοιχείο για την σχεδίαση και πραγματοποίηση της παρούσας έρευνας (Cohen & Manion, 1996; Fontana & Frey, 1998; Miles & Huberman, 1994). Τα ερωτηματολόγια συνοδεύονταν από μια επιστολή η οποία τόνιζε τη διατήρηση της ανωνυμίας των συμμετεχόντων, το σκοπό της έρευνας, την αξία της συμμετοχής τους και έκανε σαφές ότι οι συμμετέχοντες θα ενημερώνονταν για τα αποτελέσματα της έρευνας.

Συμμετέχοντες²

Τα δείγμα της παρούσας έρευνας ήταν 105 εκπαιδευτικοί πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, 53 Κύπριοι και 52 Έλληνες. Από τους συμμετέχοντες οι 68 (65.4%) ήταν γυναίκες (37 Κύπριες και 31 Ελληνίδες) και οι 36 (34.6%) άνδρες (20 Έλληνες και 16 Κύπριοι).

Εργαλείο έρευνας

Δημογραφικά στοιχεία και παρεμβαλλόμενες μεταβλητές

Ζητήσαμε από κάθε εκπαιδευτικό να δώσει κάποιες βασικές δημογραφικές πληροφορίες σχετικά με ηλικία, φύλο, μόρφωση, ειδικές σπουδές, χρόνια εργασίας, οικογενειακή κατάσταση.

Η ηλικία των συμμετεχόντων ποίκιλε, το μεγαλύτερο ποσοστό (41%) ήταν ηλικίας 25-35 ετών, το 33.3% ηλικίας 36-45 ετών, το 21.9% 46-55 ετών και μόνο το 3.8% ήταν 56 ετών και άνω. Οι περισσότεροι Κύπριοι εκ-

² Τα δεδομένα που χρησιμοποιήθηκαν στην παρούσα έρευνα συλλέχθηκαν από τις Χαρούλα Κίττου και Έλενα Θάνου για την διπλωματική τους εργασία την οποία επιτήρησε ο Δρ. Νικόλαος Μάνεσης. Οι συγγραφείς θα ήθελαν να τις ευχαριστήσουν για την βοήθειά τους στην συλλογή των δεδομένων.

Με βάση τα ευρήματα ελληνικών και διεθνών ερευνών κατασκευάσαμε το ερωτηματολόγιο, το οποίο περιλάμβανε 28 ερωτήσεις. Οι πρώτες εννέα (9) αφορούσαν στα κοινωνικά και δημογραφικά χαρακτηριστικά των εκπαιδευτικών. Από τις υπόλοιπες, οι δεκατέσσερις (14) ήταν κλειστές και οι πέντε (5) ανοικτές.

Οι κύριοι άξονες της έρευνάς μας αφορούσαν τις αντιλήψεις των εκπαιδευτικών σχετικά με την έννοια και τις μορφές της παιδικής κακοποίησης (Άξονας Ι), τις αιτίες της παιδικής κακοποίησης (Άξονας ΙΙ) καθώς και στις γνώσεις των εκπαιδευτικών για την ανίχνευση περιστατικών παιδικής κακοποίησης (Άξονας ΙΙΙ).

Για να εξασφαλίσουμε την αξιοπιστία και εγκυρότητα του ερωτηματολογίου (Faulkner et al., 1999) το χορηγήσαμε πιλοτικά για να διαπιστώσουμε εάν υπάρχουν προβλήματα στην κατανόηση των ερωτήσεων, ώστε να τις διορθώσουμε ή τις αντικαταστήσουμε. Για να εξασφαλίσουμε την εγκυρότητα των μεταβλητών του ερωτηματολογίου ζητήσαμε τις παρατηρήσεις άλλων ερευνητών, μεταπτυχιακών φοιτητών και εκπαιδευτικών οι οποίοι φοιτούσαν στο Διδασκαλείο Δημοτικής Εκπαίδευσης του Π.Τ.Δ.Ε. Πανεπιστημίου Πατρών. Τα αποτελέσματα της πιλοτικής έρευνας έδειξαν ότι το ερωτηματολόγιο με μικρές διορθώσεις μπορούσε να καταγράψει τις αντιλήψεις των εκπαιδευτικών σε σχέση με τα ζητούμενα της έρευνας, καθώς δεν σημειώθηκαν αποκλίσεις στις απαντήσεις που πήραμε. Από την *ανάλυση περιεχομένου* (Weber, 1994) των απαντήσεων των εκπαιδευτικών στο πιλοτικό ερωτηματολόγιο που χορηγήσαμε, καταλήξαμε επίσης και στην κατηγοριοποίηση των απαντήσεων σε κάθε ερώτηση και στη βελτίωση των ερωτήσεων του ερωτηματολογίου. Στόχος δεν είναι τόσο η γενίκευση των ευρημάτων, όσο η ανάδειξη των απόψεων των εκπαιδευτικών για την παιδική κακοποίηση.

Για την επεξεργασία των ερωτήσεων του ερωτηματολογίου χρησιμοποιήσαμε το στατιστικό πακέτο SPSS 16, ενώ για την επεξεργασία των ανοικτών ερωτήσεων την τεχνική της ανάλυσης περιεχομένου (Weber, 1994). Στη συνέχεια θα παρουσιάσουμε τα ευρήματα στις ερωτήσεις στις οποίες υπήρχε στατιστική σημαντικότητα.

Αποτελέσματα

Η πρώτη ερώτηση, ανοιχτού τύπου, διερεύνησε τον εννοιολογικό ορισμό που δίνουν οι εκπαιδευτικοί στον όρο «παιδική κακοποίηση». Από τις απαντήσεις τους προκύπτει ότι οι εκπαιδευτικοί γνωρίζουν τον ορισμό της παιδικής κακοποίησης και τις μορφές που μπορεί να πάρει. Αναφέρθηκαν στην παιδική κακοποίηση ως μια οποιαδήποτε παραβατική συμπεριφορά και πράξη (χτύπημα, σπρώξιμο, χαστούκι, βρισιά, έγκαυμα, σεξουαλική παρενό-

χληση, φωνές, παραμέληση) από γονείς ή και άλλους ενήλικες προς τα παιδιά. Μίλησαν για λεκτική κακοποίηση, σωματική, συναισθηματική, ψυχολογική, σεξουαλική, με ή χωρίς φανερή χρήση βίας. Επίσης τόνισαν τα αρνητικά συναισθήματα, το ψυχικό, σωματικό και ψυχολογικό πόνο που μπορεί να προκαλέσει στο παιδί. Ως στόχο της κακοποίησης θεώρησαν την ικανοποίηση των «αναγκών» των ενηλίκων.

Οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί (55, 52.4%) γνωρίζουν ότι κάποιος μαθητής ή μαθήτριά τους έχει υποστεί κάποιο είδος κακοποίησης. Μπορούμε να υποθέσουμε ότι επειδή έχουν στενή σχέση με τα παιδιά αναγνωρίζουν εάν τους συμβαίνει κάτι. Αυτοί που απαντούν θετικά στην ερώτηση είναι πολύ περισσότερο οι Κύπριοι εκπαιδευτικοί (71.7%) σε σχέση με τους Έλληνες (32.7%). Τα ευρήματα είναι στατιστικώς σημαντικά $\chi^2(1, N = 105) = 16.010, p = .000$.

Πίνακας 1
Γνώση ότι ο μαθητής έχει υποστεί παιδική κακοποίηση

	Στο σύνολο του		Εκπαιδευτικοί	
	δείγματος		Έλληνες	Κύπριοι
Απάντηση (ΝΑΙ)	f	%	f (%)	f (%)
Γνωρίζετε εάν υπάρχει κάποιος μαθητής, ο οποίος μπορεί να έχει υποστεί κάποιο είδος κακοποίησης;	55	52.4	17(32.7%)	38 (71.7%)

Κατόπιν ζητήθηκε από τους εκπαιδευτικούς που απάντησαν ότι γνωρίζουν πως κάποιο παιδί έχει υποστεί κάποιου είδους κακοποίηση να αναφέρουν το είδος της κακοποίησης. Το 41.9% απάντησε ότι γνώριζαν μαθητές που είχαν υποστεί κάποια ψυχολογική κακοποίηση. Το 36.2% απάντησε ότι αναγνώρισαν σε μαθητές σημάδια σωματικής κακοποίησης. Αρκετοί (26.7%) αναφέρθηκαν στην παραμέληση. Λίγοι (10.5%) απάντησαν ότι ήταν γνώστες περιστατικών εκμετάλλευσης κάποιου μαθητή τους ή σεξουαλικής κακοποίησης (4.8%) ενώ δύο (1.9%) έδωσαν κάποια άλλη απάντηση. Οι Κύπριοι αναγνωρίζουν περισσότερο από τους Έλληνες εκπαιδευτικούς σημάδια των διάφορων μορφών κακοποίησης. Την ψυχολογική (62.3% / 21.2%), τη σωματική (45.3% / 26.9%), την παραμέληση (39.6% / 13.5%), και την εκμετάλλευση (17% / 3.8%). Τα ευρήματα είναι αντίστοιχα στατιστικώς σημαντικά αντίστοιχα: $\chi^2(1, N = 105) = 18.222, p = .000, \chi^2(1, N$

$=105) = 3.831, p = .050, \chi^2(1, N = 105) = 9.186, p = .002, \chi^2(1, N = 105) = 4.828, p = .028.$

Πίνακας 2
Είδος Κακοποίησης που έχει υποστεί ο μαθητής

	Στο σύνολο του		Εκπαιδευτικοί	
	δείγματος		Έλληνες	Κύπριοι
Απάντηση (ΝΑΙ)	f	%	f (%)	f (%)
Ψυχολογική κακοποίηση	44	41.9	11(21.2%)	33 (62.3%)
Σωματική κακοποίηση	38	36.2	14 (26.9%)	24 (45.3%)
Παραμέληση	28	26.7	21 (39.6%)	7 (13.5%)
Εκμετάλλευση παιδιού	11	10.5	9 (17%)	2 (3.8%)
Σεξουαλική κακοποίηση	5	4.8	3 (5.7%)	2 (3.8%)
Άλλο	2	1.9	-	2 (3.8%)

Οι εκπαιδευτικοί επίσης ρωτήθηκαν εάν ήταν παρόντες σε κάποιο περιστατικό κακοποίησης. Θετικά απάντησαν 24 εκπαιδευτικοί (24%). Από αυτούς, οι 15 (62,5%) ήταν Κύπριοι και οι 9 (37.5%) Έλληνες. Περισσότερες ήταν οι γυναίκες 14 (60.9%), παρά οι άνδρες (9 – 39.1%). Το ποσοστό ήταν υψηλό. Οι απαντήσεις των εκπαιδευτικών δείχνουν ότι το φαινόμενο της κακοποίησης μπορεί να συμβεί και στο χώρο του σχολείου.

Σε σχετική έρευνα των Πετρόπουλου & Παπαστυλιάνου (2001), βρέθηκε ότι τα περισσότερα περιστατικά βίας συμβαίνουν πράγματι στο χώρο του σχολείου. Μάλιστα, το 71% των δασκάλων πιστεύουν ότι πάντοτε επεμβαίνουν σε περιστατικά βίας.

Πίνακας 3
Παρών στο επεισόδιο

	Στο σύνολο του		Εκπαιδευτικοί	
	δείγματος		Έλληνες	Κύπριοι
Απάντηση (ΝΑΙ)	f	%	f (%)	f (%)
Υπήρξατε παρών/ούσα σε κάποιο περιστατικό παιδικής κακοποίησης;	24	24%	15(30%)	9 (18%)

Ζητήσαμε στη συνέχεια από τους εκπαιδευτικούς να αναφερθούν σε παράγοντες που συμβάλλουν κατά την άποψή τους στην εκδήλωση βίαιης συμπεριφοράς απέναντι στα παιδιά, η οποία μπορεί να φτάσει στα όρια της κακοποίησης. Θεωρούν ως σημαντικότερους παράγοντες, κατά σειρά, την τηλεόραση (90.2%), το internet (88.5%) και το internet café (83%).

Πίνακας 4
Παράγοντες που συμβάλλουν στην εκδήλωση βίας και κακοποίησης

	Στο σύνολο του		Εκπαιδευτικοί	
	δείγματος		Έλληνες	Κύπριοι
Απάντηση (NAI)	f	%	f (%)	f (%)
Η τηλεόραση	92	90.2%	48 (94.1%)	44 (86.3%)
To Internet	92	88.5%	48 (92.3%)	44 (84.6%)
To Internet café	78	83%	46 (88.5%)	32 (76.2%)

Ειδικά για το διαδίκτυο πιστεύουν ότι συμβάλλει στην εκδήλωση της παιδικής κακοποίησης κυρίως εξαιτίας της έκθεσης των παιδιών σε ιστοσελίδες με άσεμνο, πορνογραφικό και βίαιο περιεχόμενο χωρίς γονεϊκό έλεγχο, με αποτέλεσμα να μιμούνται μη επιτρεπτές μορφές συμπεριφοράς. Υποστηρίζουν ότι τα διάφορα παιχνίδια βίας, η διάθεση ταινιών και ηλεκτρονικών παιχνιδιών που περιέχουν σκληρές ακραίες επιθετικότητας μπορεί να περάσει μηνύματα παιδικής κακοποίησης.

Περισσότεροι από τους μισούς εκπαιδευτικούς (57.8%) συνδέουν την κακοποίηση στην παιδική ηλικία με τη βίαιη συμπεριφορά αργότερα των ενηλίκων, μια θεωρία που έχει υποστηριχτεί από θεωρίες μάθησης και έχει ερευνηθεί με εξελικτικό υπόβαθρο (Patterson, DeBaryshe & Ramsey, 1989; Pulkkinen & Pitkanen, 1993; Tremblay, 2000). Την απάντηση υποστήριξαν περισσότερο οι Έλληνες εκπαιδευτικοί (73.5%) παρά οι Κύπριοι (43.4%). Τα ευρήματα ήταν στατιστικά σημαντικά $\chi^2(1, N=102) = 9.443, p = .002$. Την άποψη αυτή υποστηρίζουν πολύ περισσότερο οι έγγαμοι (61.9%) από τους άγαμους (42.4%). Τα ευρήματα είναι στατιστικά σημαντικά $\chi^2(2, N=102) = 8.016, p = .018$. Ακόμα, όσοι έχουν παιδιά (65.7%), σε αντίθεση με όσους δεν έχουν (42.9%). Τα ευρήματα είναι επίσης στατιστικά σημαντικά $\chi^2(1, N=102) = 4.907, p = .027$.

Το 59.1% των εκπαιδευτικών απάντησαν ότι αυτός που κακοποιεί περισσότερο τα παιδιά είναι ο πατέρας. Οι απαντήσεις έρχονται σε αντίθεση

με τα στοιχεία που παρέθεσε το Χαμόγελο του Παιδιού για το 2010, σύμφωνα με τα οποία η μητέρα κακοποιεί περισσότερο τα παιδιά.

Πίνακας 5

Σχέση κακοποίησης στην παιδική ηλικία και εμφάνισης βίαιης συμπεριφοράς

	Στο σύνολο του δείγματος		Εκπαιδευτικοί			
			Έλληνες	Κύπριοι	Έγγαμοι	Με Παιδιά
Απάντηση (NAI)	f	%	f (%)	f (%)	f (%)	f (%)
Οι άνθρωποι που έχουν υποστεί κακοποίηση στην παιδική τους ηλικία, θα εμφανίσουν στην ενήλικη ζωή τους βίαιη συμπεριφορά προς τα δικά τους παιδιά;	59	57.8%	36 (73.5%)	23 (43.4%)	39 (61.9%)	44 (65.7%)

Ρωτήσαμε τους εκπαιδευτικούς εάν θεωρούν ότι η σωματική τιμωρία, αποτελεί πιθανή μέθοδο πειθαρχίας στην διαπαιδαγώγηση των παιδιών, στο πλαίσιο του γονικού ρόλου. Το 27.9% των εκπαιδευτικών απάντησαν θετικά. Το ποσοστό αυτό χωρίς να είναι υψηλό, είναι αξιοσημείωτο. Υπερασπίζεται την άποψη που είναι εδραιωμένη στην ελληνική και κυπριακή κοινωνία ότι η σωματική τιμωρία είναι ένας τρόπος πειθαρχίας, «το ξύλο βγήκε από τον Παράδεισο».⁵ Την άποψη αυτή διατυπώνουν πολύ περισσότερο οι άνδρες (40%) από τις γυναίκες (20.6%) και όσοι δεν υλοποιούν στα σχολεία τους προγράμματα Αγωγής Υγείας (32.8%). Τα ευρήματα είναι αντίστοιχα στατιστικά σημαντικά $\chi^2(1, N=103) = 4.399, p = .036, \chi^2(1, N=95) = 4.269, p = .039$.

⁵ Ίσως να μη θέσαμε σωστά την ερώτηση. Ίσως οι εκπαιδευτικοί να θεώρησαν ότι ρωτούμε εάν πρέπει να είναι η σωματική πειθαρχία μέσο διαπαιδαγώγησης.

Πίνακας 6
Η σωματική τιμωρία ως μέθοδος πειθαρχίας

	Στο σύνολο του δείγματος		Εκπαιδευτικοί		
			Άνδρες	Γυναίκες	Υλοποιούν Προγράμματα Αγωγής Υγείας
Απάντηση (ΝΑΙ)	f	%	f (%)	f (%)	f (%)
Η σωματική τιμωρία, αποτελεί κάποιες φορές μέθοδο πειθαρχίας στην διαπαιδαγώγηση των παιδιών, στο πλαίσιο του γονικού ρόλου;	29	27.9%	14 (40%)	14 (20.6%)	4(12.9%)

Οι εκπαιδευτικοί δήλωσαν ότι τα περισσότερα κρούσματα παιδικής κακοποίησης εμφανίζονται στο σπίτι (66.3%), στη γειτονιά (22.1%) και στο σχολείο (11.6%). Οι Κύπριοι ανέφεραν περισσότερο το σχολείο και τη γειτονιά σαν χώρους εμφάνισης των κρουσμάτων κακοποίησης, ενώ οι Έλληνες το χώρο του σπιτιού. Τα ευρήματα είναι στατιστικά σημαντικά $\chi^2(2, N = 95) = 9.997, p = .007$.

Πίνακας 7
Χώρος όπου εκδηλώνεται περισσότερο η παιδική κακοποίηση

	Στο σύνολο του δείγματος		Εκπαιδευτικοί	
			Έλληνες	Κύπριοι
Απάντηση (ΝΑΙ)	f	%	f (%)	f (%)
Στο σπίτι	63	66.3%	37 (82.2%)	26 (52%)
Στη γειτονιά	21	22.1%	6 (13.3%)	15 (30%)
Στο σχολείο	11	11.6%	46 (88.5%)	9 (18%)

Οι συνηθέστερες μορφές παιδικής κακοποίησης που αναγνωρίζουν οι εκπαιδευτικοί είναι η σωματική (83.5%), η συναισθηματική (81.6%), η παραμέληση (67%), η σεξουαλική (30.1%), η εκμετάλλευση (25.2%), η παιδική πορνογραφία (15.5%), και κάποια άλλη μορφή (2.9%). Στη «συναι-

σθηματική κακοποίηση» στην «εκμετάλλευση» και στην «παραμέληση» αναφέρθηκαν περισσότερο οι Κύπριοι από τους Έλληνες εκπαιδευτικούς.

Τα ευρήματα ήταν αντίστοιχα στατιστικά σημαντικά $\chi^2(1, N=103) = 5.895, p = .015$, $\chi^2(1, N=103) = 9.030, p = .003$, $\chi^2(1, N=103) = 5.308 p = .021$.

Πίνακας 8
Συνηθέστερες μορφές παιδικής κακοποίησης

	Στο σύνολο του		Εκπαιδευτικοί	
	δείγματος		Έλληνες	Κύπριοι
Απάντηση (ΝΑΙ)	f	%	f (%)	f (%)
Σωματική	86	83.5%	42 (84%)	44 (83%)
Σεξουαλική	31	30.1%	16 (32%)	15 (28.3%)
Συναισθηματική	84	81.6%	36 (72%)	48 (90.6%)
Εκμετάλλευση	26	25.2%	6 (12%)	20 (37.7%)
Παραμέληση	69	67%	28 (56%)	41 (77.4%)
Παιδική πορνογραφία	16	15.5%	8 (16%)	8 (15.1%)
Άλλη	3	2.9%	1 (2%)	2 (3.8%)

Μια άλλη ερώτηση διερευνούσε τις απόψεις των εκπαιδευτικών για τους παράγοντες που διευκολύνουν περισσότερο τους γονείς στην ανατροφή των παιδιών τους. Οι Έλληνες υποστήριξαν ότι σημαντικότεροι παράγοντες που διευκολύνουν τους γονείς στην ανατροφή των παιδιών τους είναι οι σχέσεις ανάμεσα στο ζευγάρι, και οι οικονομικοί παράγοντες. Αντίθετα οι Κύπριοι εκπαιδευτικοί τόνισαν πρωτίστως την ποιότητα των σχέσεων που αναπτύσσουν οι γονείς με τα παιδιά τους, στο ρόλο του σχολείου και των ειδικών και ακολουθεί η τιμωρία. Τα ευρήματα ήταν στατιστικά σημαντικά για τις μεταβλητές «οι σχέσεις ανάμεσα στο ζευγάρι» $\chi^2(4, N=91) = 11.457 p = .022$, «ο ρόλος του σχολείου και των ειδικών» $\chi^2(4, N=92) = 15.322 p = .004$, και «τιμωρία» $\chi^2(2, N=88) = 6.945 p = .031$.

Πίνακας 9
Παράγοντες που διευκολύνουν στην ανατροφή των παιδιών

	Στο σύνολο του		Εκπαιδευτικοί	
	δείγματος		Έλληνες	Κύπριοι
Απάντηση (ΝΑΙ 1 ^η προτίμηση)	f	%	f (%)	f (%)

Η ποιότητα της σχέσης γονιών παιδιών	41	43.6%	16 (35.6%)	25 (51%)
Οι σχέσεις ανάμεσα στο ζευγάρι	39	42.9%	26 (57.8%)	13 (28.3%)
Οι οικονομικοί παράγοντες	9	9.7%	3 (6.8%)	6 (12.2%)
Ο ρόλος του σχολείου και των ειδικών	5	5.4%	-	5 (10.4%)
Η τιμωρία	1	2.2%	-	1 (2.2%)

Πάντως, το 85.4% των εκπαιδευτικών δήλωσαν αισιόδοξοι για την καταπολέμηση της παιδικής κακοποίησης.

Πίνακας 10
Αντιμετώπιση της παιδικής κακοποίησης

	Στο σύνολο του		Εκπαιδευτικοί	
	δείγματος		Έλληνες	Κύπριοι
Απάντηση (ΝΑΙ)	f	%	f (%)	f (%)
Είναι δυνατόν να αντιμετωπιστεί η παιδική κακοποίηση;	88	85.4	44(88%)	44 (83%)

Πρότειναν να ληφθούν συγκεκριμένα μέτρα, με σημαντικότερο όλων να φροντίσει η Πολιτεία να ενημερώσει και να εκπαιδεύσει τους ίδιους και τους γονείς, ώστε να είναι έτοιμοι να αντιμετωπίσουν τις δυσκολίες και να βελτιωθεί η αμοιβαία επικοινωνία και συνεργασία. Επιπλέον υπογραμμίστηκε ο σημαντικός ρόλος της συνεργασίας του σχολείου με αρμόδιους φορείς και η λειτουργία κοινωνικών υπηρεσιών στο σχολείο. Επίσης, δήλωσαν την ανάγκη βελτίωσης της επικοινωνίας γονέων και παιδιών καθώς και τη δημιουργία υγιών σχέσεων τόσο ανάμεσα στους γονείς όσο και ανάμεσα σε γονείς και παιδιά. Ταυτόχρονα οι απαντήσεις τους πρότειναν την τροποποίηση και επικαιροποίηση των σχετικών νόμων, την ίδρυση ξενώνων, την παροχή συμβουλευτικών υπηρεσιών υποστήριξης προς παιδιά και τις οικογένειές τους, τις αυστηρές ποινές για τους θύτες, ως μέτρα που μπορούν να συμβάλλουν προς αυτή την κατεύθυνση.

Συζήτηση

Σκοπός της έρευνας ήταν να μελετήσει τις απόψεις των εκπαιδευτικών για την έννοια, τις μορφές και τα αίτια της παιδική κακοποίησης και να ανιχνεύσει πιθανές διαφορές μεταξύ Ελλήνων και Κυπρίων εκπαιδευτικών.

Από την έρευνα προέκυψε ότι οι εκπαιδευτικοί γνωρίζουν την έννοια και τις μορφές παιδικής κακοποίησης. Ανάφεραν περιστατικά μαθητών οι οποίοι έχουν υποστεί κάποιο είδος κακοποίησης και δήλωσαν ότι οι πιο συχνές μορφές που συναντούν είναι η ψυχολογική και η σωματική. Τα ευρήματά μας έδειξαν ότι η πλειοψηφία των εκπαιδευτικών θεωρεί πως η τηλεόραση, το internet και το internet café συμβάλλουν στην εκδήλωσης βίαιης συμπεριφοράς. Παράλληλα θεωρούν περισσότερο βίαιο τον πατέρα και ότι τα περισσότερα κρούσματα κακοποίησης εμφανίζονται στο σπίτι. Πιθανόν οι εκπαιδευτικοί να έχουν συχνότερα εμπειρίες μαθητών τους που έχουν υποστεί ψυχολογική και σωματική κακοποίηση από πατρική φιγούρα στο σπίτι.

Η έρευνά μας έδειξε επίσης διαφορές απόψεων μεταξύ Ελλήνων και Κυπρίων εκπαιδευτικών. Για παράδειγμα, οι Έλληνες εκπαιδευτικοί τονίζουν την σημαντικότητα της σχέσης του ζευγαριού και τους οικονομικούς παράγοντες για την ανατροφή των παιδιών ενώ οι Κύπριοι εκπαιδευτικοί την σχέση μεταξύ γονιών παιδιών. Επιπλέον, οι Κύπριοι εκπαιδευτικοί θεωρούν το σχολείο και τη γειτονιά σαν τους πιο συνήθεις χώρους εμφάνισης περιστατικών κακοποίησης, ενώ οι Έλληνες εκπαιδευτικοί θεωρούν το χώρο του σπιτιού. Οι διαφορές αυτές τονίζουν τη σημαντικότητα της κουλτούρας, του εκπαιδευτικού συστήματος και των υπάρχοντων κοινωνικών, οικονομικών και πολιτικών συνθηκών οι οποίες πρέπει πάντοτε να λαμβάνονται υπ' όψιν τόσο για την κατανόηση ενός φαινομένου όσο και στην σχεδίαση προγραμμάτων πρόληψης και παρέμβασης.

Ενώ οι εκπαιδευτικοί εμφανίζονται γνώστες του φαινομένου αγνοούν τον τελευταίο σχετικό Νόμο που ψηφίστηκε. Είναι προφανές ότι η ενημέρωση των εκπαιδευτικών για τυχόν αλλαγές στους νόμους αλλά και για τις ενέργειες στις οποίες οφείλουν να προβούν δεν είναι επαρκής. Οι εκπαιδευτικοί υπογραμμίζουν την αναγκαιότητα οργανωμένων σεμιναρίων και εκπαίδευσης τόσο των γονέων όσο και των ιδίων καθώς και συχνές συζητήσεις όλης της εκπαιδευτικής κοινότητας (εκπαιδευτικοί, γονείς, μαθητές) με ειδικούς. Τονίζουν επίσης τη σημασία της πρόληψης.

Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι τα παιδιά συχνά θεωρούν τον δάσκαλό τους ως ένα πρόσωπο το οποίο μπορούν να εμπιστευτούν και να μιλήσουν, ως ένα πρόσωπο εκτός οικογένειας που πραγματικά νοιάζεται γι' αυτά (David, 1993). Τα παιδιά συνήθως είναι ανήμπορα να υπερασπίσουν τον εαυτό τους και τα δικαιώματά τους. Η απραξία ενός εκπαιδευτικού ισοδυναμεί με την

εμπλοκή του στην κακοποίηση ενός παιδιού. Αντιθέτως η έγκυρη ανίχνευση συμπτωμάτων και αναφοράς αυτών στις κοινωνικές υπηρεσίες είναι ο πιο αποτελεσματικός τρόπος πρόληψης και θεραπείας όχι μόνο του παιδιού που κακοποιείται αλλά κι άλλων πιθανών θυμάτων. Επιπλέον, η έγκυρη θεραπεία των θυμάτων μπορεί να μειώσει δραματικά τις δυσχερείς επιπτώσεις της κακοποίησης (Johnson, 2002).

Ερευνητικοί περιορισμοί

Αν και για την επιλογή του δείγματος χρησιμοποιήσαμε την τυχαία δειγματοληψία κατά στρώματα, το μέγεθος του δείγματος και ο γεωγραφικός περιορισμός, δεν μας επιτρέπει να γενικεύσουμε τα αποτελέσματα. Πιθανόν να υπάρχουν διαφορές αντιλήψεων και γνώσεων σχετικά με το θέμα της κακοποίησης από περιοχή σε περιοχή. Ίσως πάλι, οι απαντήσεις στις ανοικτές ερωτήσεις να είναι οι κοινωνικά αποδεκτές.

Επίσης, ένας άλλος περιορισμός της έρευνας ήταν ότι οι εκπαιδευτικοί δεν ρωτήθηκαν εάν γνωρίζουν τη διαδικασία που πρέπει να ακολουθήσουν για να καταγγείλουν περιστατικά κακοποίησης καθώς και να μας περιγράψουν τον τρόπο με τον οποίο που τα χειρίζονται. Αυτό οφείλεται διότι στο πιλοτικό ερωτηματολόγιο κανείς εκπαιδευτικός δεν απάντησε αυτές τις ερωτήσεις.

Παρόλα ταύτα, τα ευρήματα δεν πρέπει να χάσουν την σημαντικότητά τους, αλλά να αποτελέσουν βάση για περαιτέρω σχετικές έρευνες.

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Abrahams, N., Casey, K., & Daro, D. (1992). Teachers' knowledge, attitudes and beliefs about child abuse and its prevention, *Child Abuse & Neglect*, 16, 229–238.
- Agathonos – Georgopoulou, H. & Browne, K. (1997). The prediction of child maltreatment in Greek families, *Child Abuse and Neglect*, 21, 721 – 735.
- Αγάθωνος – Γεωργοπούλου, Ε. & Μαραγκός, Χ. (1995). Η κακοποίηση των παιδιών μέσα στην οικογένεια ως πρόβλημα υγείας. Στο Ι. Κυριακόπουλος, Ε. Γεωργούση, Β. Μαργαριτίδου & Χ. Συμεωνίδου (επιμ.), *Υγεία, Κοινωνική Προστασία και Οικογένεια*. Αθήνα: εκδ. Κέντρο Κοινωνικών Επιστημών της Υγείας, Εθνική Σχολή Δημόσιας Υγείας.
- Alpert, J.L. & Green, D. (1992) Child abuse and neglect: perspectives on a national emergency. *Journal of Social Distress and the Homeless*, 3, 223–236.
- Alvarez, K.M., Kenny, M.C., Donohue, B., & Carpin, K.M. (2004). Why are professionals failing to initiate mandated reports of child maltreatment, and are

- there any empirically based training programs to assist professionals in the reporting process? *Aggression & Violent Behaviour*, 9, 563-578.
- Baxter, G. & Beer, J. (1990) Educational needs of school personnel regarding child abuse and/or neglect, *Psychological Reports*, 67, 75-80.
- Beckett, C. (2007). *Child Protection: An Introduction*. London: Sage.
- Brosig, C.L. & Kalichman, S.C. (1992). Child abuse reporting decisions: effects of statutory wording of reporting requirements, *Professional Psychology: Research and Practice*, 23, 486-492.
- Chan, J.S., Elliott, J.M., Chow, Y., & Thomas, J.I. (2002). Does professional and public opinion in child abuse differ? An issue of cross-cultural policy implementation, *Child Abuse Review*, 11, 359-379.
- Cohen, L. & Manion, L. (1994). *Μεθοδολογία Εκπαιδευτικής Έρευνας*. Αθήνα: εκδ. Μεταίχμιο.
- Fontana, A. & Frey, J. (1998). Interviewing: The Art of Science. In Denzin, N & Lincoln, Y (Eds.). *Collecting and interpreting qualitative materials*, 47-78. London: Sage.
- Goldman, J.D.G. & Grimbeek, P. (2008). Student teachers' understanding of policy behavioural directives concerning the reporting of child sexual abuse: findings from one Australian state, *Educational Research*, 50 (3), 291-305.
- David, T. (1993) *Child Protection and Early Years Teachers: Coping with Child Abuse*. Buckingham: Open University Press.
- Faulkner, D., Swann, S., Baker, M., Bird & Carty, J. (1999). *Εξέλιξη του παιδιού στο κοινωνικό περιβάλλον. Εγχειρίδιο Μεθοδολογίας*. Πάτρα: εκδ. Ε.Α.Π.
- Haj-Yahia, M.M., & Attar-Schwartz, S. (2008). Attitudes of Palestinian pre-school teachers from Israel towards reporting of suspected cases of child abuse and neglect, *Child and Family Social Work*, 13, 378- 390.
- Hicks, C., Tite, R. (1998). Professional's attitudes about victims of child sexual abuse: Implications for collaborative child protection teams, *Child & Family Social Work*, 3, 37-48.
- Johnson, C.F. (2002). Child maltreatment 2002: Recognition, reporting and risk, *Pediatrics International*, 44, 554- 560.
- Howe, D. (2005). *Child Abuse and Neglect: Attachment, Development and Intervention*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Kalichman, S. (1999²). *Mandated reporting of suspected child abuse: Ethics and law*. Washington, DC: American Psychological Association.
- Kalichman, S.C. & Craig, M. (1991) Professional psychologists' decision to report suspected child abuse: clinician and situation influences, *Professional Psychology, Research and Practice*, 22, 84-89.
- Kenny, M. (2001^a). Compliance with mandated child abuse reporting: Comparing physicians and teachers, *Journal of Offender Rehabilitation*, 34(1), 9-23.
- Kenny, M. (2001^b). Child abuse reporting: Teachers' perceived deterrents, *Child Abuse & Neglect*, 25(1), 81-92.
- Kenny, M. (2004). Teachers' attitudes toward and knowledge of child maltreatment, *Child Abuse and Neglect*, 28, 1311-1319.

- Kenny, M., & McEachern, A. (2002). Reporting of suspected child abuse: A pilot comparison of middle and high school counselors and principals, *Journal of Child Sexual Abuse*, 11(2), 59-75.
- Miles, M. & Huberman, A. M. (1994²). *Qualitative data analysis, an expanded sourcebook*. London: Sage
- Payne, B. (1991). The principal's role in reporting child abuse. *Here's How*, 9(6), 1-5.
- Patterson, G.R., DeBaryshe, B.D., & Ramset, E. (1989). A developmental perspective on antisocial behaviour, *American Psychologist*, 44, 329-335.
- Peake, A. (1995). Dealing with the suspicion of child sexual abuse: The role of the teacher. In K. Wilson, & A. James (Eds). *The child protection handbook*. London: Bailliere Tindall.
- Πετρόπουλος, Ν. & Παπαστυλιάνου, Α. (2001). *Μορφές επιθετικότητας, βίας και διαμαρτυρίας στο σχολείο: γενεσιουργοί παράγοντες και επιπτώσεις*. Αθήνα: Εκδ. Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.
- Plante, T. G. (1995). Training child clinical predoctoral interns and postdoctoral fellows in ethics and professional issues: An experiential model, *Professional Psychology: Research and Practice*, 26, 168.
- Pulkkinen, L., & Pitkanen, T. (1993). Continuity in aggressive behavior from childhood to adulthood, *Aggressive Behavior*, 19, 249-263.
- Rodriguez, C.M. (2002). Professionals' attitudes and accuracy on child abuse reporting decisions in New Zealand, *Journal of Interpersonal Violence*, 17, 320-342.
- Συμβουλευτική Επιτροπή για την Πρόληψη και Καταπολέμηση της Βίας στην Οικογένεια. (2004). *Η Έκταση και οι Μορφές Βίας Ενάντια στα Παιδιά στην Κυπριακή Οικογένεια*. Αναρτήθηκε στο Web http://www.familyviolence.gov.cy/upload/research/erevna_2004.pdf
- Taylor, J., & Daniel, B. (2005). *Child Neglect: Practical Issues for Health and Social Care*. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Τσιάντης, Ι. & Διαρεμέ, Σ. Π. (2004). *Σωματική κακοποίηση του παιδιού*. Κέντρο Πληροφόρησης για την Ψυχική Υγεία του Παιδιού και του Εφήβου, Αθήνα. Αναρτήθηκε το 2008 από www.childmentalhealth.gr/index.php.
- Tremblay, R.E. (2000). The development of aggressive behaviour during childhood: What have we learned in the past century? *International Journal of Behavioural Development*, 24 (2), 129-141.
- Turton, J. (2008). *Child abuse, gender and society*. New York: Routledge.
- Warner, J., & Hansen, D. (1994). The identification and reporting of physical abuse by physicians: A review and implications for research, *Child Abuse and Neglect*, 18, 11-25.
- Weber, Robert Philip (1994). Basic Content Analysis. In Lewis-Beck, M. (Ed). *Research Practice*, 251-338. Singapore: Sage Publications.
- Wilson, K., & James, A. (2002). *The Child Protection Handbook*. London: Bailliere Tindall.
- Wurtele, S., & Schmitt, A. (1992). Child care workers' knowledge about reporting suspected child abuse. *Child Abuse & Neglect*, 16, 385-390.

- Χατζηφωτίου, Σ., Ανουσάκη, Ε. & Παναγιωτοπούλου, Π. (2003). Παιδική κακοποίηση στην Ελλάδα και μοντέλα παρέμβασης. *Κοινωνική Εργασία*, 72, 211 – 225.
- Zellman, G. L. (1990^a). Linking schools and social services: The case of child abuse reporting, *Educational Evaluation and Policy Analysis*, 12(1), 41–55.
- Zellman, G. L. (1990^b). Child abuse reporting and failure to report among mandated reporters, prevalence, incidence, and reasons, *Journal of Interpersonal Violence*, 5(1), 3–22.
- Ζαφείρης, Α., Ζαφείρη, Ε. & Μουζακίτης, Χ. (1999). *Οικογενειακή Θεραπεία: Θεωρία και πρακτικές εφαρμογές*. Αθήνα: Εκδ. Ελληνικά Γράμματα.
- Zellman, G. L. (1990^c). Report decision-making patterns among mandated child abuse reporters. *Child Abuse & Neglect*, 14, 325–336.

Abstract

The aim of this study was to explore teachers' self-reported attitudes and knowledge of the symptoms and different forms of child maltreatment, reporting incidents, personal perceptions toward the effect of television and internet, attitudes toward corporal punishment, and their beliefs about the prevention of the phenomenon.

The sample consisted of 105 teachers (aged 25-60 years) from 12 state primary schools in one county in the South East of Greece and one county in South of Cyprus, with differentiated socioeconomic status. Attitudes and knowledge about child maltreatment were assessed with a self-reported 19-items questionnaire that was developed by the research team.

Most teachers reported being aware of the signs and symptoms of child maltreatment, as well as reporting procedures. They also reported that television, internet and internet café contribute in the emergence of the violent behavior. They believe father is the more violent figure in the family. More teachers considered that the family house is the place where the most cases of violence take place. They supported that the most common forms of child abuse are the psychological and physical abuse. There are differentiations in the opinions of Greek and Cypriot teachers.

Δρ Νικόλαος Μάνεσης

Σχολικός Σύμβουλος 2^{ης} Περιφέρειας
Π.Ε. Ν. Αχαΐας
Τραπεζούντος 12, ΤΚ 26226, Πάτρα
Τηλ. 2610-338875, 6976560311
Email: nmanesis@otenet.gr
nmanesis.blogspot.com

Κωνσταντίνα Πανουργιά

Υποψήφια Διδάκτωρ Ψυχολογίας
Ταχ. Διεύθυνση Department of Psychology & Human Development, Institute of Education, University of London, 25 Woburn Square, London, WC1H 0AA, UK, Κινητό 00447799608291
Email: k.panourgia@ioe.ac.uk